

The Haggadah: 3) Arami Oved Avi, Eser HaMakot, Dayeinu

Dedicated by Nathan Kirsh in appreciation of the time and effort put forth by the members of Beit Midrash Zichron Dov in learning and teaching Torah

א. ארמי אובד אבי | Arami Oved Avi:

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו: שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולבן בקש לעקר את הכל. שנאמר: ארמי אבד אבי, ויגד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול, עצום ורב....

Go and learn what Lavan the Aramean sought to do to Ya'akov, our father; since Pharaoh only decreed [the death sentence] on the males but Lavan sought to uproot the whole [people]. As it is stated (Deuteronomy 26:5), "An Aramean was destroying my father and he went down to Egypt, and he resided there with a small number and he became there a nation, great, powerful and numerous."

ב. עשר המכות | Eser HaMakot:

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם צפרדע כנים ערוב דבר שחין בדר ארבה חשך מכת בכורות רבי יהודה היה נוהג בהם סמנים: דצ"ר עד"ש באח"ב

These are [the] ten plagues that the Holy One, blessed be He, brought on the Egyptians in Egypt and they are: ----- Blood Frogs Lice [The] Mixture [of Wild Animals] Pestilence Boils Hail Locusts Darkness Slaying of [the] Firstborn Rabbi Yehuda was accustomed to giving [the plagues] mnemonics: Detsakh [the Hebrew initials of the first three plagues], Adash [the Hebrew initials of the second three plagues], Beachav [the Hebrew initials of the last four plagues].

ג. דיינו | Dayeinu:

כמה מעלות טובות למקום עלינו! אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים, ואלו עשה באלהיהם, דינו. אלו עשה באלהיהם, ולא הרג את זבוחיהם, דינו. אלו הרג את זבוחיהם ולא נתן לנו את ממונם, דינו. אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים, דינו. אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרנו בתוכו, דינו. אלו שקע צרנו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המון, דינו. אלו האכילנו את המון ולא נתן לנו את השבת, דינו. אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דינו. אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דינו. אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דינו. אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה, דינו.

How many degrees of good did the Place [of all bestow] upon us! If He had taken us out of Egypt and not made judgements on them; it's enough for us. If He had made judgments on them and had not made [them] on their gods; it's enough for us. If He had made [them] on their gods and had not killed their firstborn; it's enough for us. If He had killed their firstborn and had not given us their money; it's enough for us. If He had given us their money and had not split the Sea for us; it's enough for us. If He had split the Sea for us and had not taken us through it on dry land; it's enough for us. If He had taken us through it on dry land and had not pushed down our enemies in [the Sea]; it's enough for us. If He had pushed down our enemies in [the Sea] and had not supplied our needs in the wilderness for forty years; it's enough for us. If He had supplied our needs in the wilderness for forty years and had not fed us the manna; it's enough for us. If He had fed us the manna and had not given us the Shabbat; it's enough for us. If He had given us the Shabbat and had not brought us close to Mount Sinai; it's enough for us. If He had brought us close to Mount Sinai and had not given us the Torah; it's enough for us. If He had given us the Torah and had not brought us into the land of Israel; it's enough for us. If He had brought us into the land of Israel and had not built us the 'Chosen House' [the Temple; it would have been] enough for us.

1. דברים כ"ו, א-ח | Dvarim 26, 1-8:

- (א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' א-לוהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה.
 (ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' א-לוהיך נתן לך ושמרת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' א-לוהיך לשכן שמו שם.
 (ג) ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' א-לוהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו.
 (ד) ולקח הכהן הטנא מיידך והניחו לפני מזבח ה' א-לוהיך.
 (ה) וענית ואמרת לפני ה' א-לוהיך ארמי אבד אבי וירד מצרִימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב.
 (ו) וירעו אתנו המצרים וענונו ויתנו עלינו עבדה קשה.
 (ז) ונצעה אל ה' א-לוהי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו.
 (ח) ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים.
 (ט) ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.
 (י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה' והנחתו לפני ה' א-לוהיך והשתחוית לפני ה' א-לוהיך.
 (יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' א-לוהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך.

- (1) It shall be, when you have come to the land which Hashem your G-d gives you for an inheritance, and possess it, and dwell there,
 (2) that you shall take of the first of all the fruit of the ground which you shall bring in from your land that Hashem your G-d gives you; and you shall put it in a basket, and shall go to the place which Hashem your G-d shall choose to cause His name to dwell there.
 (3) You shall come to the priest who shall be in those days, and tell him, "I profess this day to Hashem your G-d, that I have come to the land which Hashem swore to our fathers to give us."
 (4) The priest shall take the basket out of your hand, and set it down before the altar of Hashem your G-d.
 (5) You shall answer and say before Hashem your G-d, "My father was a wandering Aramean (*Arami Oved Avi*), and he went down into Egypt, and lived there, few in number; and he became there a nation, great, mighty, and populous.
 (6) The Egyptians dealt ill with us, and afflicted us, and laid on us hard bondage.
 (7) And we cried to Hashem, the G-d of our fathers, and Hashem heard our voice, and saw our affliction, and our toil, and our oppression.
 (8) And Hashem brought us forth out of Egypt with a mighty hand, and with an outstretched arm, and with great terror, and with signs, and with wonders.
 (9) And He has brought us into this place, and has given us this land, a land flowing with milk and honey.
 (10) Now, behold, I have brought the first of the fruit of the ground, which you, Hashem, have given me." You shall set it down before Hashem your G-d, and worship before Hashem your G-d.
 (11) You shall rejoice in all the good which Hashem your G-d has given to you, and to your house, you, and the Levite, and the foreigner who is in your midst.

2. רשב"ם על פס' ה' | Rashbam Devarim 26:5:

ארמי אובד אבי – אבי אברהם ארמי היה, אובד וגולה מארץ ארם, כדכתיב: לך לך מארצך (בראשית י"ב:א'), וכדכתיב: ויהי כאשר התעו אותי א-לוהים מבית אבי (בראשית כ':י"ג). לשון אובד ותועה אחד הם כאדם הגולה, כדכתיב: תעיתי כשה אובד בקש עבדך (תהלים קי"ט:קע"ו), צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום (ירמיהו נ"ו:א'). כלומר: מארץ נכריה באו אבותינו לארץ הזאת, ונתנה הקב"ה לנו.

MY FATHER WAS A WANDERING ARAMEAN: i.e., **my father, Abraham, was an Aramean, who wandered as an exile from the land of Aram.** So it is written [that God said to Abraham] (Gen 12:1) "Go forth from

your native land," and it is written [that Abraham said] (Gen 20:13), "When God made me wander (התעו) from my father's home." The verbs אובד and תועה are both used to refer to a person who has gone into exile. So it is written (Ps 119:176), "I have strayed (תעיתי) like a lost (אובד) sheep; search for your servant," and (Jer 50:6) "My people were lost (אובדות) sheep: their shepherds led them astray (התעומו)."
In other words, [verse 5 means that] our forefathers came to this land from a foreign country, and God was the one who gave it to us [despite the fact that it is not our ancestral land].

3. אבן עזרא, פס' ה' | Ibn Ezra Devarim 26:5:

ארמי הוא יעקב, כאילו אמר הכתוב: כשהיה אבי בארם, היה אובד, והטעם: עני בלא ממון. וכן: תנו שכר לאובד (משלי ל"א:ו'), והעד: וישבח רישו (משלי ל"א:ד'). והנה הוא: ארמי אובד היה אבי. והטעם: כי לא ירשתי הארץ מאבי, כי עני היה כאשר בא אל ארם, גם גר היה במצרים, והוא היה במתי מעט, ואחר כן שב לגוי גדול. ואתה השם הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה (דברים כ"ח:ט'). ואל יטעון טוען, איך יקרא יעקב ארמי. הנה כמוהו: יתר הישמעאלי (דברי הימים א ב' י"ז), והוא ישראלי, כי כן כתוב (שמואל ב י"ז:כ"ה), ורבים כמוהו.

the term Aramean refers to Jacob. Scripture, as it were, reads, when my father was in Aram he was "perishing." That is, he was poor, he had no money. Similarly oved (perish) in Give strong drink unto him that is ready to perish (Prov. 31:6). Let him drink, and forget his poverty (Prov. 31:7) is proof. The meaning of our phrase thus is, a perishing Aramean was my father. Its import is, I did not inherit the land from my father, **for my father was poor when he came to Aram. He was also a stranger in Egypt. He was few in number. He then became a large nation. You O Lord took us out of slavery and gave us a good land.** Let the one who disputes not argue, "How could Jacob be called an Aramean?" Look, we find the same with Ithra the Ishmaelite who, as Scripture clearly states, was an Israelite.

4. שד"ל (שמואל דוד לוצאטו) על פס' ה' | Shadal (Shmuel David Luzzato) 5:

אבי – כולל כל האבות כאחד שהיו תועים מגוי אל גוי, והראשון בא מארם.

My father refers to all the Patriarchs who were wonderers, and the first one was Avraham who came from Aram

5. הרב שלמה בן צמח דוראן, הגדה של פסח, ארמי אובד אבי | Rabbi Shlomo Duran:

והנכון כי הוא מספר חסדי האל ית' מתחלה בהצלת יעקב ואותנו מלבן ואח"כ בהצלתנו ממצרים. על כן המשיך לזה וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט וכשיצא יעקב מארם לא ירד למצרים ואנו אומרים זה על הפרשה כולה כדי לדרוש אותה בהגדה.

We tell about the graces of God and start with the rescue of Jacob from the Aramean tribe, and from there we move on to talk about our rescue from Egypt. That's why it says about the Armenian that after that the people went down to Egypt - and we say the whole parasha because that's how it appears in the Mishnah to demand it in the Haggadah.

6. בראשית כ"ט | Bereshit 29, 20-26:

(כ) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כמימים אחדים באהבתו אתה. (כא) ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה. (כב) ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה. (כג) ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה. (כד) ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה. (כה) ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמר ולמה רמיתני. (כו) ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה.

(20) Yaakov worked for Rachel for seven years and they seemed to him like just a few days in his love of her. (21) Yaakov said to Lavan, "Give me my wife because my time is complete, and let me come to her." (22) Lavan gathered all the people of the place and made a feast. (23) In the evening, he took his daughter, Leah, and brought her to him, and he came to her. (24) Lavan gave his maidservant, Zilpah, to his daughter Leah as a maidservant. (25) In the morning, behold, she was Leah! He said to Lavan, "What

is this that you have done to me! Was it not for Rachel that I worked with you? Why have you tricked me?" (26) Lavan said, "Such is not done in our place, to give the younger before the older.

7. בראשית ל', א | Bereshit 30, 1:

וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶנָּה רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הֲבֵה־לִי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אָנֹכִי:

And Rachel saw that she had not borne (a child) to Jacob, and Rachel envied her sister, [thinking that if Leah were not more righteous than she, she, too, would not have borne], and she said to Jacob: "Give me children" [i.e., pray for me to bear children, as your father did for your mother], "and if not, I am dead."

8. שמואל ב', כ, א-ב | Shmuel 2, 20-1-2:

וְשָׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל וְשָׁמוֹ שָׁבַע בֶּן־בְּכֹרֵי אִישׁ יְמִינִי וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר וַיֹּאמֶר אֵין־לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה־לָנוּ בְּבָרְיֵשִׁי אִישׁ לְאֶהֱלִיו וְיִשְׂרָאֵל: וַיַּעַל כָּל־אִישׁ וְיִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי דָוִד אַחֲרֵי שָׁבַע בֶּן־בְּכֹרֵי וְאִישׁ יְהוּדָה דָּבְקוֹ בְּמַלְכָּם מִן־הַיַּרְדֵּן וְעַד־יְרוּשָׁלַם:

A scoundrel named Sheba son of Bichri, a Benjaminite, happened to be there. He sounded the horn and proclaimed: "We have no portion in David, No share in Jesse's son! Every man to his tent, O Israel! All the men of Israel left David and followed Sheba son of Bichri; but the men of Judah accompanied their king from the Jordan to Jerusalem.

9. הרב מרדכי טורצ'ינר, נקמתו של לבן | Rabbi M. Torczyner, Lavan's Revenge, SC 5782:

Our national existence requires social capital and trust in each other. As Rabbi Zalman Sorotzkin noted in his Haggadat HaShir v'haShevach, the experience in Egypt could have built up that social capital and trust. The humbling experience of slavery, and the bonding that comes through shared suffering and learning to rely on each other, was supposed to knit us together. But as we see in the examples above, suffering did not fully unite us. In truth, the passage of time has done what our slavery did not; most of us don't know which matriarch is our ancestor. But rifts certainly remain, with fallout that can be as dramatic as the sale of Yosef. We will need to defeat Lavan not through a slavery experience, but through the lived experience of a unified people.

עשרת המכות:

10. שמות ד', כב-כג | Shmot 4, 22-23:

וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר ה' בְּנִי בְכוֹרִי וְיִשְׂרָאֵל: וְאָמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמְאֵן לְשַׁלַּח הַנֵּה אָנֹכִי הֵרַג אֶת־בְּנִי בְכוֹרִי:

Then you shall say to Pharaoh, 'Thus says Hashem: Israel is My first-born son. I have said to you, "Let My son go, that he may worship Me," yet you refuse to let him go. Now I will slay your first-born son.'

11. שמות ז ד-ה | Shmot 7 4-5:

וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאתִי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֹׁפְטִים גְּדֹלִים: וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֵנִי ה' בְּנֹתְתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

When Pharaoh does not heed you, I will lay My hand upon Egypt and deliver My ranks, My people the Israelites, from the land of Egypt with extraordinary chastisements. And the Egyptians shall know that I am Hashem, when I stretch out My hand over Egypt and bring out the Israelites from their midst."

First Group:	Second Group:	Third Group:	Conclusion
1. Blood	4. Wild Animals	7. Hail	10. Slaying of the Firstborn
2. Frogs	5. Pestilence	8. Locusts	
3. Lice	6. Boils	9. Darkness	

First Group:

12. שמות ז, יז | Shmot 7, 17:

כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה אֲנֹכִי מִכֹּה בְּמִטָּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:

Thus says Hashem, **“By this you shall know that I am Hashem.”** See, I shall strike the water in the Nile with the rod that is in my hand, and it will be turned into blood;

Second Group:

13. שמות ח, יז-יט | Shmot 8, 17-19:

כִּי אִם־אֵינְךָ מִשְׁלַח אֶת־עַמִּי הַנִּנִּי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלֶיךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הָעֶרֶב וּמְלֹאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־הָעֶרֶב וְגַם הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עֲלֶיהָ: וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת־שָׁם עֶרֶב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבִּי הָאָרֶץ: וְשִׁמְתִּי פְדוּת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמָּךְ לְמַחֵר יְהִי־הָאֵת הַזֶּה:

For if you do not let My people go, I will let loose swarms of insects against you and your courtiers and your people and your houses; the houses of the Egyptians, and the very ground they stand on, shall be filled with swarms of insects. But on that day I will **set apart** the region of Goshen, where My people dwell, so that no swarms of insects shall be there, **that you may know that I Hashem am in the midst of the land.** And I will **make a distinction** between My people and your people. Tomorrow this sign shall come to pass.”

14. שמות ט, ו | Shmot 9, 6:

וַיַּעַשׂ ה' אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמְּחֹרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמְקֹנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד:

And Hashem did so the next day: all the livestock of the Egyptians died, but of the livestock of the Israelites not a beast died.

Third Group:

15. שמות ט, יד | Shmot 9, 14:

כִּי בַפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגְפָּתֵי אֶל־לְבָבְךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלֶיךָ בְּעֵבוֹר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

For this time I will send all My plagues upon your person, and your courtiers, and your people, in order **that you may know that there is none like Me in all the world.**

16. Dr. Racheli Shlomi-Hen, Tanach Eretz Yisrael:

In the Egyptian mythology, the sun god was believed to have a solar barque, or boat, and an entourage with which he crossed the sky every day from east to west. He would start his cruise in the eastern horizon as a new-born baby, become a man at his prime at noon, and an old man in the evening. When the sun god set in the western horizon as a tired old man, he entered the Realm of the Dead, the Netherworld, in his solar barque, beginning his dangerous nocturnal sail. Ancient Egyptian society was very anxious about the possibility that the sun god might fail his nocturnal sail in the Realm of the

Dead, and never rise again. It was believed that this would allow chaos to take over creation and bring the world to its pre-creation state of endless dark, inert, and opaque waters. Hence, the solar priests of ancient Egypt performed detailed nightly rituals to secure the sun god's journey.

Conclusion:

16. שמות י"א, ד-ח | Shmot 11, 4-8:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: וּמֵת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעָה הַיּוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרְחִימִים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: וְהַיְתִיהָ צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסְפֶּי: וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֶץ־כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: וַיְרֵדוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֱלֹהֵי אֱלֵי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא אֲתָה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֶא מֵעַם־פְּרֹעָה בְּחֲרִי־אָף:

Moses said, "Thus says Hashem: Toward midnight I will go forth among the Egyptians, and every [male] first-born in the land of Egypt shall die, from the first-born of Pharaoh who sits on his throne to the first-born of the slave girl who is behind the millstones; and all the first-born of the cattle. **And there shall be a loud cry in all the land of Egypt, such as has never been or will ever be again;** but not a dog shall snarl at any of the Israelites, at human or beast—in order that you may know **that Hashem makes a distinction between Egypt and Israel.** "Then all these **worshippers of yours shall come down to me and bow low to me**, saying, 'Depart, you and all the people who follow you!' After that I will depart." And he left Pharaoh's presence in hot anger.

דיינו:

17. תהלים קל"ו | Psalms 136:

(א) הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ב) הוֹדוּ לַאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ג) הוֹדוּ לַאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ד) לְעֵשָׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ה) לְעֵשָׂה הַשְּׂמִים בְּתַבּוּנָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ו) לְרַקַּע הָאֶרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ז) לְעֵשָׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ח) אֵת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַשְׁשֵׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ט) אֵת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכְבֵי־לְמַשְׁשֵׁלוֹת בַּלַּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (י) לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יא) וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יב) בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יג) לְגֹזֵר יַם סוּף לְגֹזְרִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יד) וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (טו) וְנִעַר פְּרֹעָה וְחִלּוֹ בַּיָּם סוּף כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (טז) לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יז) לְמַכָּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יח) וַיַּהַרְגַם מְלָכִים אֲדִירִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יט) לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כ) וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כא) וְנִתַּן אֶרֶץ אֲרָצִים לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כב) נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כג) נִשְׁבְּשָׁפוּ לָנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כד) וַיַּפְרֻקֵנוּ מִצְרַיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כה) נָתַן לָחֵם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כו) הוֹדוּ לַאֱלֹהֵי הַשְּׂמִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ.

18. מלאכי ג', י' | Malachi 3, 10:

...וְהִרְיַקְתִּי לָכֶם בְּרִכָּה עַד־בְּלִי־דִי!

I will surely open the floodgates of the sky for you and pour down blessings on you that there shall be more than sufficiency;

19. תענית ט', ע"א:

מאי "עד בלי די"? אמר רמי בר חמא אמר רב: עד שייבלו שפתותיכם מלומר "די"!

What is the meaning of the phrase: **"That there shall be more than sufficiency [ad beli dai]"**? Rami bar Hama said that Rav said: It means that the abundance will be so great that your lips will be worn out [yivlu], similar to the word *beli*, from saying enough [dai].

20. מלכים א', ו', א' | Melachim 1, 6, 1:

וַיְהִי בְשָׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זָו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַה':

In the four hundred and eightieth year after the Israelites left the land of Egypt, in the month of Ziv—that is, the second month—in the fourth year of his reign over Israel, Solomon began to build the House of the LORD.

21. מלכים א', ו', יב-יג | Melachim 1, 6, 12-13:

הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּנֶה אִם־תִּלְךָ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשִׁמְרַתְּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לִלְכֹת בָּהֶם וְהִקַּמְתִּי אֶת־דְּבָרֵי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ: וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

“With regard to this House you are building—if you follow My laws and observe My rules and faithfully keep My commandments, I will fulfill for you the promise that I gave to your father David: I will abide among the children of Israel, and I will never forsake My people Israel.”